

*Universiteit te Leuven  
Counseling Centrum  
Prof. J. Rombauts*

## NEDERLANDSTALIGE REVISIE VAN BARRETT-LENNARD'S RELATIONSHIP INVENTORY VOOR INDIVIDUEEL- THERAPEUTISCHE RELATIES<sup>1</sup>

[THE RELATIONSHIP INVENTORY OF BARRETT-LENNARD : DUTCH REVISION FOR THERAPEUTIC  
RELATIONSHIPS]

GERMAIN LIETAER

*Bevoegd verklaard navorser N.F.W.O.*

An extended form (123 items) of Barrett-Lennard's RI. was administered to clients and therapists of about 100 therapeutic relationships. Half of them were client-centered oriented, half of them psychoanalytically-oriented. By means of cluster analysis and factor analysis seven dimensions were isolated: empathy (E), positive regard (P), incongruity (I), negative regard (N), unconditionality (U), directivity (D), and transparency (T). On this basis a revised form of the RI was constructed with 5 subscales containing 8 items and 2 subscales containing 4 items (Neg. Reg. and Unc.). The psychometric qualities of the Inventory are described and discussed: split-half reliabilities, correlations between subscales, norms.

In een vorig artikel beschreven we de faktoranalytische revisie van Barrett-Lennard's Relationship Inventory op basis van gegevens over de student-ouderrelatie (Lietaer 1974a). Uit analoog onderzoek op professioneel-therapeutische relaties bleek dat de gevonden factoren niet identiek waren en dat de discriminatieve waarde van een deel der items sterk varieerde alnaargelang de aard van de onderzochte relatie (Callewaert 1973). Dit deed er ons toe besluiten een afzonderlijke vragenlijst op te stellen voor individueel-therapeutische relaties.

### DE VRAGENLIJST

De vragenlijst van Barrett-Lennard bestaat uit een aantal uitspraken die weergeven hoe een persoon zich zoal kan voelen of gedragen in relatie met een ander persoon. Op een 6-puntenschaal moet het subjezt aangeven in welke mate elke uitspraak toepasselijk of niet-toepasselijk is op zijn huidige relatie met een partner. De vragenlijst bestaat uit 2 vormen; in verband met de therapeutische relatie, kunnen zij benoemd

<sup>1</sup> Deze studie maakt mede deel uit van het researchprogramma nr. 10180, gefinancierd door het F.K.F.O.

worden als Therapeut- en Kliënt-vorm. In de Therapeut-vorm beoordeelt de therapeut zijn eigen houding tegenover de cliënt; bv. : Ik voel gewoonlijk aan wat er in hem omgaat. In de Kliënt-vorm geeft de cliënt zijn beleving weer van de houding van de therapeut tegenover hemzelf; bv. : Hij voelt gewoonlijk aan wat er in mij omgaat. Verder worden deze beide vormen aangepast aan het geslacht van de betrokken persoon.

De vragenlijst die Barrett-Lennard in zijn eerste studie gebruikte, bevatte 120 items (1962 : 34-36). Naderhand herwerkte hij de vragenlijst (1966) en hield hij nog 64 items over, gespreid over 4 subschalen : Empatie, Positieve gezondheid, Echtheid en Onvoorwaardelijkheid. Elke subschaal bevat 16 items, waarvan er telkens 8 positieve en 8 negatieve formuleringen zijn van de bedoelde grondhouding.

Bij het samenstellen van onze Nederlandstalige vragenlijst wilden we vertrekken van een zo breed mogelijk spectrum van relationele aspecten. Naast de 64 items uit Barrett-Lennard's herziene Relatievragenlijst, namen we nog 20 items over uit zijn oorspronkelijke vragenlijst. Tenslotte konstrueerden we zelf 39 items, dit voor aspecten van de helpende relatie die naar onze mening in de bestaande lijst van items niet voldoende vertegenwoordigd waren. Dit alles resulteerde in een Relatievragenlijst bestaande uit 123 items. Kwa vorm en aanbieder is zij analoog aan deze van Barrett-Lennard. Alleen het scoringsysteem is licht gewijzigd. De ppn. geven hun beoordeling weer met een aantal plus- of mintekens, die als volgt in een cijfer omgezet worden : ——— : 1; — — : 2; — : 3; + : 4; ++ : 5; +++ : 6. Ter illustratie verwijzen we naar de uitgezuiverde vorm, bijlagen 1, 2 en 3.

#### PROEFGROEP. VERLOOP VAN HET ONDERZOEK

Tabel 1 biedt een overzicht van de voornaamste proefgroepkarakteristieken. Wij hebben gepoogd een gevarieerd staal van therapeutische relaties in het onderzoek te betrekken. Zowel psychoanalytisch-georiënteerde als client-centered therapeuten werden om hun medewerking gevraagd. 24 therapeuten vulden in totaal 110 Relatievragenlijsten in, waarvan er 58 betrekking hebben op client-centered relaties en 52 op analytisch-georiënteerde relaties. Verder werd de Relatievragenlijst ingevuld door 96 cliënten, waarvan er 53 in client-centered en 43 in analytisch-georiënteerde therapie waren.

De client-centered therapeuten vormden een zeer homogene groep. Het waren allen psychologen die aan het Counseling Centrum van de Universiteit te Leuven een tweejarige opleiding in client-centered therapie gevolgd hadden of nog aan het volgen waren. De groep van analytisch-georiënteerde therapeuten was meer heterogeen van samenstelling : psychiaters en psychologen, met een verschillende opleidingsachtergrond. Wel deden zij allen vanuit een psychoanalytisch denkkader face-to-face therapie. 'Ortodoxe' psychoanalytici wilden niet aan het onderzoek meewerken. Zij vonden de Relatievragenlijst te zeer vanuit een client-centered optiek opgesteld en derhalve niet relevant voor het

| orientation | N                        | sex |    | age   |       |       |     | level of education |      |       |        | testing point : after interview |       |       |      |
|-------------|--------------------------|-----|----|-------|-------|-------|-----|--------------------|------|-------|--------|---------------------------------|-------|-------|------|
|             |                          | M   | F  | 17-21 | 22-24 | 25-34 | 35+ | M.O.               | Nuho | Kand. | Lic. + | 5-10                            | 11-20 | 21-40 | 41 + |
| clients     | cl. centered<br>analytic | 53  | 37 | 16    | 14    | 19    | 8   | 6                  | 8    | 15    | 24     | 15                              | 12    | 14    | 12   |
|             |                          | 43  | 16 | 27    | 13    | 13    | 10  | 7                  | 12   | 14    | 5      | 12                              | 7     | 14    | 9    |
|             | total                    | 96  | 53 | 43    | 27    | 32    | 18  | 18                 | 22   | 20    | 36     | 22                              | 26    | 23    | 25   |

| orientation | N                        | sex |    | years of experience |     |    |     | N clients per therapist |     |     |      | N.R.I. | testing point : after interview |       |       |      |    |
|-------------|--------------------------|-----|----|---------------------|-----|----|-----|-------------------------|-----|-----|------|--------|---------------------------------|-------|-------|------|----|
|             |                          | M   | F  | 1-2                 | 3-4 | 5+ | 1-2 | 3-4                     | 5-6 | 7-8 | 9-11 |        | 5-10                            | 11-20 | 21-40 | 41 + |    |
| therapists  | cl. centered<br>analytic | 11  | 5  | 6                   | 3   | 3  | 5   | 3                       | 1   | 3   | 3    | 1      | 58                              | 19    | 12    | 15   | 12 |
|             |                          | 13  | 11 | 2                   | 3   | 8  | 2   | 6                       | 2   | 2   | 2    | 1      | 52                              | 9     | 15    | 11   | 17 |
|             | total                    | 24  | 16 | 8                   | 6   | 11 | 7   | 9                       | 3   | 5   | 5    | 2      | 110                             | 28    | 27    | 26   | 29 |

TAB. 1. PROEFGROEP KARAKTERISTIEKEN — SAMPLE CHARACTERISTICS

relatiepatroon dat zij aan hun cliënten aanbieden. Ook waren zij bevreesd dat het invullen van de Relatievragenlijst door de cliënt, het therapeutisch proces zou verstoren of vertragen: de cliënt zou in de daarop volgende sessie tezeer de houding en de persoon van zijn therapeut kunnen centraal stellen.

Wanneer we de karakteristieken nagaan van cliënten en therapeuten uit client-centered en analytisch-georiënteerde richting, zien we dat de 2 subgroepen niet ekwivalent zijn: samen met de richting kovariëren andere variabelen. Zo zijn er duidelijk meer mannelijke cliënten en duidelijk minder mannelijke therapeuten in de client-centered groep dan in de analytisch-georiënteerde groep. Ook het studieniveau van de cliënten in client-centered therapie is uitgesproken hoger dan het studieniveau van de cliënten in analytisch-georiënteerde therapie. Dit moet ons voorzichtig doen zijn bij de interpretatie van verschillen tussen beide richtingen. Voor de herwerking echter van de Relatievragenlijst – hoofddoel van dit artikel – zijn deze methodologische onvolkomenheden slechts van sekondair belang.

De afname van de vragenlijsten gebeurde als volgt. De therapeuten die bereid waren mee te werken, stelden zelf het onderzoek aan hun cliënten voor. Zij legden uit dat het ging om de konstruktie van een relatievragenlijst en beklemtoonden hierbij de anonimiteit van het onderzoek: de cliënten – allen in ambulante behandeling – dienden de Relatievragenlijst op te sturen naar een voor hen onbekende onderzoeker, op een ander adres dan dit van hun therapeut. Aan de therapeuten werd gevraagd *elk* van hun cliënten aan te spreken voor het onderzoek, dit teneinde selektiviteit te vermijden in de steekproef van cliënten en van relaties in het algemeen. Dit bleek echter niet steeds haalbaar: aan cliënten die te schuchter of te achterdochtig waren, of bij wie de relatie met de therapeut op dit ogenblik te konfliktueus lag, durfden de therapeuten het onderzoek soms niet voorstellen. Het aantal cliënten per therapeut dat in het onderzoek betrokken is, varieert tussen 1 en 11: 9 therapeuten vulden de vragenlijst in t.a.v. slechts 1 of 2 cliënten, terwijl er 7 therapeuten waren die met minstens 7 cliënten aan het onderzoek meewerkten. Ook binnen de groep van therapeuten is er dus een zeker gebrek aan representativiteit: de ene therapeut weegt zwaarder door in het feitenmateriaal dan de andere.

Therapeut en cliënt vulden de vragenlijst in na eenzelfde interview. Een 10-tal cliënten stuurden de vragenlijst niet naar de onderzoeker terug of vulden ze onvolledig in; ook werd de vragenlijst enkele malen – bij gebrek aan tijd of door vergetelheid – niet ingevuld door de therapeut. Dit bracht mee dat het aantal vragenlijsten van cliënten en therapeuten niet volledig gelijk is. Wat het tijdstip van afname betreft, werd het vijfde interview als minimumgrens gesteld. Wij hoopten dat dit voor cliënt en therapeut een voldoende basis zou zijn om op een gedifferentieerde manier hun beleving van de relatie te kunnen weergeven. Meestal kon de afname op een later tijdstip in de therapie plaats hebben: ongeveer tweederde van de vragenlijsten werd ingevuld na het tiende interview en ruim één vierde na het veertigste interview.

Gezien de lengte van de schaal, werd voor de helft der afnamen de volgorde der items in deze zin gewijzigd dat de laatste helft vooraan werd geplaatst. Zodoende werd een mogelijk vermoeieniseffekt over beide delen van de schaal gespreid.

#### SUBSCHAALINDELING EN ITEMSELEKTIE

Aanvankelijk was het onze bedoeling de subschaalindeling faktor-analytisch te verantwoorden. Daarom pasten wij als eerste stap in de verwerking van het ruwe materiaal een faktoranalyse toe op de gegevens van cliënten en therapeuten afzonderlijk. Steeds werden hierbij de gegevens van beide therapeutische richtingen samen genomen; dit om de analyses meer betrouwbaar te maken en teneinde een relatie-vragenlijst te konstrueren die gebruikt kan worden in meerdere types van therapeutische relatie.

Uit de faktoranalyses echter kwam geen analoge structuur van factoren naar voor in cliënt- en therapeutgegevens: zowel het aantal als de inhoud der factoren verschilde. Aangezien wij voor de Kliënt- en Therapeut-vorm van de vragenlijst dezelfde items wilden selekteren, dienden wij derhalve af te zien van een subschaalindeling op louter faktoriële grondslag. Na een grondige inspektie van de korrelatie- en faktormatrices van cliënten en therapeuten, bleek dat er in de gegevens van beide subgroepen 7 analoge trossen van items te vinden waren. Binnen elke tros was de korrelatie tussen de items steeds hoog, maar de korrelatie tussen de trossen onderling varieerde soms sterk alnaar-gelang de subgroep. Deze 7 kernen van items namen wij als basis voor de subschaalindeling. Uitgaande van de korrelatiematrices van cliënten en therapeuten selekteerden wij voor elke subschaal deze items welke in beide subgroepen een zo hoog mogelijke korrelatie met elkaar onderhielden. Voor zover dit selektiekriterium het toeliet, werd verder gezorgd voor een zo hoog mogelijke inhoudelijke heterogeniteit. Dit resulteerde in 5 subschalen van 8 items en 2 subschalen van 4 items.

Vooraleer dieper in te gaan op de statistische analyses, willen wij eerst een voorstelling geven van de uitgezuiverde 48-item vragenlijst. In bijlage 1, 2 en 3 vindt U de instructies, en een Kliënt- en Therapeut-vorm van de vragenlijst (de antwoordhokjes naast elk item zijn wegelaten). De items van de verschillende subschalen zijn systematisch over de totale vragenlijst gespreid. Met het oog op het berekenen van de halveringsbetrouwbaarheid, werd elke subschaal in 2 helften (A en B) verdeeld. Er werd steeds getracht de items zo te verdelen dat de inhoud in beide helften analoog is en dat er evenveel positieve als negatieve items in beide helften aanwezig zijn. De subschaalkomponenten kunnen – op basis van de psychologische inhoud der geselekteerde items – als volgt omschreven worden:

*Empatie (E)*: Items nr. 1(A), 7, 13(A), 19, 25, 31(A), 37, 43(A). Het van-binnen-uit begrijpen van de beleveniswereld van de cliënt. De items refereren naar de akkuraatheid van dit begrijpen en de kom-

munikatie ervan, naar het afgestemd zijn op de diepere betekenis van de boodschap van de cliënt, alsook naar de mogelijkheid emotioneel betrokken te zijn zonder zelf in de war te geraken.

*Positieve Gezindheid (P)*: Items nr. 4(A), 10, 16(A), 22, 28, 34(A), 40, 46(A). De positieve pool van de affectieve houding van de therapeut tegenover de cliënt: de mate waarin hij de cliënt waardeert en er graag contact mee heeft, er zich voor inzet en gelooft in zijn mogelijkheden.

*Inkongruentie (I)*: Items nr. 5(A), 11(A), 17, 23, 29, 35(A), 41, 47(A). Deze negatief geformuleerde variabele verwijst naar defensie en kwetsbaarheid bij de therapeut: onwennigheid en angst wanneer de cliënt bepaalde thema's wil bespreken; poging om eigen gevoelens te verbergen en om moeilijkheden in de relatie onaangeroerd te laten. Daartegenover staat: innerlijke rust, het gevoel zichzelf te kunnen zijn.

*Negatieve Gezindheid (N)*: Items nr. 2, 14(A), 26(A), 38. De negatieve pool van de affectieve houding van de therapeut tegenover de cliënt: afkeuring, onverschilligheid, irritatie, gebrek aan interesse.

*Onvoorwaardelijkheid (O)*: Items nr. 8, 20, 32(A), 44(A). Deze variabele heeft betrekking op de standvastigheid in het aanvaarden van de cliënt. In de items worden volgende factoren vernoemd die deze standvastigheid kunnen beïnvloeden: de gemoedstoestand en het gedrag van de cliënt, de houding van de cliënt tegenover de therapeut.

*Transparantie (T)*: Items nr. 3(A), 9, 15(A), 21, 27, 33(A), 39(A), 45. De bereidheid van de therapeut zich aan zijn cliënt te tonen zoals hij werkelijk is. De items refereren zowel naar de expressie van gevoelens over zichzelf als naar de expressie van indrukken en gevoelens t.a.v. de cliënt. Daartegenover staat een afstandelijke en professionele houding van de therapeut.

*Direktiviteit (D)*: Items nr. 6(A), 12, 18, 24(A), 30, 36(A), 42(A). Het omgaan met de cliënt op een autoritaire manier en vanuit een eigen referentiekader. Aspecten hiervan zijn: het niet eerbiedigen van de intimiteit en van het eigen ritme van de cliënt, het willen ombuigen van de cliënt naar eigen gevoels- en gedragspatronen.

#### CLUSTERANALYSE

Zoals hoger reeds aangestipt, zijn we bij het vastleggen van de subschaalindeling en bij het selekteren der items uitgegaan van de korrelatiematrices van cliënt- en therapeutgegevens. In feite pasten wij een vorm van clusteranalyse toe, waarbij wij binnen elke subschaal tegelijk rekening hielden met de interne korrelaties van elk item in beide groepen van gegevens. In Tabel 2 vindt U per subschaal de gemiddelde interkorrelatie der items in cliënt- en therapeutgegevens. Tevens wordt een overzicht geboden van de *B*-koëfficiënten. De *B*-koëfficiënten in

deze tabel geven de verhouding weer tussen de gemiddelde interkorrelatie van de items binnen een bepaalde subschaal en hun gemiddelde korrelatie met de items uit een andere subschaal (Harman 1960, p. 12-17).

De gemiddelde interkorrelatie binnen elke subschaal is een maat van homogeniteit. Wij stellen vast dat de gemiddelde interkorrelatie

|                       |            | vantage-point | subscales |      |      |      |      |      |      |
|-----------------------|------------|---------------|-----------|------|------|------|------|------|------|
|                       |            |               | E         | P    | I    | N    | U    | T    | D    |
| mean intercorrelation | clients    |               | 0,43      | 0,40 | 0,35 | 0,54 | 0,30 | 0,40 | 0,41 |
|                       | therapists |               | 0,51      | 0,61 | 0,44 | 0,61 | 0,42 | 0,51 | 0,47 |
| B-coefficients        | E          | clients       |           | 1,46 | 1,39 | 1,78 | 2,20 | 2,48 | 2,77 |
|                       |            | therapists    |           | 2,29 | 1,14 | 2,45 | 1,48 | 3,62 | 4,38 |
|                       | P          | clients       | 1,57      |      | 1,73 | 1,82 | 3,64 | 1,30 | 3,52 |
|                       |            | therapists    | 1,90      |      | 1,43 | 1,02 | 1,64 | 1,73 | 2,17 |
|                       | I          | clients       | 1,73      | 2,00 |      | 1,48 | 1,80 | 2,64 | 2,51 |
|                       |            | therapists    | 1,31      | 1,98 |      | 1,85 | 1,29 | 2,46 | 2,47 |
|                       | N          | clients       | 1,44      | 1,37 | 0,85 |      | 1,54 | 1,55 | 1,86 |
|                       |            | therapists    | 2,04      | 1,02 | 1,34 |      | 1,66 | 1,53 | 1,63 |
|                       | U          | clients       | 3,13      | 4,83 | 2,06 | 2,72 |      | 3,92 | 3,50 |
|                       |            | therapists    | 1,78      | 2,36 | 1,35 | 2,39 |      | 4,01 | 2,78 |
|                       | T          | clients       | 2,71      | 1,32 | 2,32 | 2,10 | 3,00 |      | 4,34 |
|                       |            | therapists    | 3,59      | 2,06 | 2,13 | 1,82 | 3,32 |      | 1,46 |
|                       | D          | clients       | 2,88      | 3,42 | 2,10 | 2,41 | 2,56 | 4,15 |      |
|                       |            | therapists    | 4,77      | 2,83 | 2,33 | 2,32 | 2,51 | 1,60 |      |

TAB. 2. CLUSTERANALYSE OP KLIËNTGEGEVENS (N = 96) EN TERAPEUTGEGEVENS (N = 110): GEMIDDELDE INTERKORRELATIE (PEARSON) BINNEN ELKE SUBSCHAAL EN B-COEFFICIËNTEN — CLUSTERANALYSIS ON CLIENT DATA (N = 96) AND THERAPIST DATA (N = 110): MEAN INTERCORRELATION (PEARSON) WITHIN EACH SUBSCALE AND B-COEFFICIENTS

steeds hoger ligt in de therapeutgegevens dan in de cliëntgegevens: bij de therapeuten schommelen de coëfficiënten tussen 0,42 en 0,61, bij de cliënten slechts tussen 0,30 en 0,54. Verder blijkt dat zowel bij cliënten als therapeuten de gemiddelde interkorrelatie laagst ligt in de o-schaal. Deze schaal is dus de minst homogene, en dit spijs het feit dat het slechts om een kern van 4 items gaat.

De *b*-coëfficiënten zijn een aanwijzing van de relatieve onafhankelijkheid der subschalen. Globaal genomen kunnen we uit Tabel 2 afleiden dat de subschalen voldoende specifiek zijn: 66 op de 84 *b*-coëfficiënten liggen boven 1,60 en slechts 5 coëfficiënten liggen onder de door Holzinger en Harmon gestelde minimumwaarde van 1,30 (Harman 1960: p. 14). Vier van deze te lage *b*-coëfficiënten vinden wij in de therapeutgegevens (I/E, N/P, O/I en P/N). Eenzijdig vanuit het therapeutenmateriaal beschouwd, zou het dus aangewezen zijn deze subschalen

paarsgewijs samen te voegen. De korresponderende  $\alpha$ -koëfficiënten in het cliëntenmateriaal echter, liggen steeds boven het gestelde minimum-kriterium. Dit maakt het dan ook verantwoord deze subschalen als afzonderlijke dimensies in de vragenlijst te behouden.

De matrix der  $\alpha$ -koëfficiënten biedt ons nog heel wat informatie over de verhouding tussen de subschalen. Wij zullen hierop echter grondiger kunnen ingaan bij de bespreking van de interkorrelaties tussen de subschalen.

#### FAKTORANALYSE

Ofschoon wij ons bij het afbakenen van de subschalen niet konden baseren op de faktoranalyses, toch lijkt het ons – vooral vanuit theoretisch standpunt – interessant de voornaamste bevindingen uit deze analyses naar voor te brengen. Wij zullen ons hierbij beperken tot een beschrijving van de gevonden factoren in cliënt- en therapeutgegevens en tot een bespreking van de ladingen der 48 geselecteerde items op de factoren in beide analyses. Voor een meer grondige bestudering van dit aspect van ons onderzoek, verwijzen we naar de verhandeling van Callewaert<sup>2</sup> (1973). Volstaat hier te vermelden dat wij de hoofdassenmethode hebben toegepast (Harman 1960: 154-191). De resultaten werden geïnterpreteerd op basis van het faktorpatroon der primaire factoren, bekomen na schuine rotatie volgens de Oblimin-methode (biquartimin oplossing).

Als meest markante bevinding kwam uit de faktoranalyses naar voor dat de factoren niet dezelfde waren in cliënt- en therapeutgegevens.

| items |    | factor analysis on client data |       |       |   |   | factor analysis on therapist data |       |       |       |
|-------|----|--------------------------------|-------|-------|---|---|-----------------------------------|-------|-------|-------|
| scale | nr | E + P                          | N + I | T + P | U | D | P + N                             | E + I | U + I | T + D |
| E     | 1  | -.52                           |       | -.33  |   |   |                                   | -.63  |       |       |
|       | 7  | .49                            | .32   |       |   |   |                                   | .32   | -.42  |       |
|       | 13 | -.42                           |       |       |   |   | .26                               | -.69  |       |       |
|       | 19 | -.47                           | -.30  |       |   |   |                                   | -.67  |       |       |
|       | 25 | -.61                           |       |       |   |   |                                   | -.70  |       |       |
|       | 31 | .16                            |       | .27   |   |   |                                   | .51   |       |       |
|       | 37 | -.53                           |       |       |   |   |                                   | -.79  | -.27  |       |
|       | 43 | -.42                           | -.27  |       |   |   |                                   | -.55  | .45   |       |
| P     | 4  | -.17                           |       | -.68  |   |   | .91                               |       |       |       |
|       | 10 | -.46                           | -.27  | -.26  |   |   | .56                               |       | .31   |       |
|       | 16 | -.17                           |       | -.66  |   |   | .65                               |       | .27   |       |
|       | 22 | -.19                           | -.41  | -.22  |   |   | .84                               |       |       |       |

<sup>2</sup> Ik dank Mevr. Monique Goovaerts-Callewaert, Mevr. Myriam Van Diest-Jennen en Mej. Annette Christiaens voor hun medewerking aan het onderzoeksproject; mijn oprechte dank ook aan Prof. L. Delbeke voor zijn statistisch advies.

| items |    | factor analysis on client data |       |       |      |     | factor analysis on therapist data |       |       |       |
|-------|----|--------------------------------|-------|-------|------|-----|-----------------------------------|-------|-------|-------|
| scale | nr | E + P                          | N + I | T + P | U    | D   | P + N                             | E + I | U + I | T + D |
|       | 28 | -.33                           |       | -.55  |      |     | .92                               |       |       |       |
|       | 34 | -.30                           | -.27  | -.30  |      | .31 | .70                               |       | .29   |       |
|       | 40 | -.44                           |       | -.45  |      |     | .79                               |       |       |       |
|       | 46 | -.30                           |       | -.43  |      |     | .88                               |       |       |       |
| I     | 5  |                                | .75   |       |      |     |                                   | .38   | -.26  |       |
|       | 11 | -.43                           | -.31  |       |      |     | .26                               | -.44  | .30   |       |
|       | 17 |                                | .55   |       |      |     | -.32                              | .32   | .16   | .36   |
|       | 23 |                                | .52   |       |      |     | -.26                              | .33   | -.24  |       |
|       | 29 |                                | .66   |       |      |     |                                   | .35   | -.51  |       |
|       | 35 |                                | .34   |       |      |     |                                   | .32   | -.55  |       |
|       | 41 | -.29                           | -.35  |       |      |     | .37                               | -.49  | .23   |       |
|       | 47 |                                | .39   |       | -.30 |     |                                   | .64   | -.32  |       |
| N     | 2  |                                | .45   | .26   |      |     | -.75                              |       |       |       |
|       | 14 |                                | .53   | .26   |      |     | -.84                              |       |       |       |
|       | 26 |                                | .49   | .26   | -.32 |     | -.59                              |       |       | .31   |
|       | 38 |                                | .61   |       |      |     | -.76                              |       |       |       |
| U     | 8  |                                |       | -.26  | .63  |     |                                   |       | .39   |       |
|       | 20 |                                |       |       | .45  |     |                                   |       | .51   |       |
|       | 32 |                                |       |       | .58  |     |                                   |       | .46   |       |
|       | 44 |                                |       |       | .56  |     | .28                               |       | .48   |       |
| T     | 3  |                                |       | -.54  |      |     |                                   |       |       | -.51  |
|       | 9  | -.39                           |       | .72   |      |     |                                   | .29   | .49   | .71   |
|       | 15 |                                |       | -.45  |      |     |                                   |       | -.28  | -.64  |
|       | 21 |                                |       | -.54  | .31  |     | .37                               |       |       | -.49  |
|       | 27 |                                |       | -.63  |      |     |                                   |       |       | -.50  |
|       | 33 |                                |       | .53   |      |     |                                   |       |       | .73   |
|       | 39 |                                |       | -.64  |      |     |                                   |       | -.29  | -.61  |
|       | 45 |                                |       | -.66  |      |     |                                   |       |       | -.61  |
| D     | 6  |                                |       | .27   |      | .66 |                                   |       |       | .72   |
|       | 12 | -.26                           |       |       |      | .79 |                                   | -.33  |       | .48   |
|       | 18 |                                |       |       |      | .73 |                                   |       | -.32  | .61   |
|       | 24 |                                |       |       |      | .64 |                                   |       |       | .66   |
|       | 30 |                                |       |       |      | .47 |                                   |       | -.50  | .58   |
|       | 36 |                                |       |       |      | .57 | -.41                              |       |       | .33   |
|       | 42 |                                | .31   |       |      | .46 |                                   |       | -.68  | .13   |
|       | 48 |                                |       |       |      | .66 |                                   | -.27  |       | .75   |

TAB. 3. FACTORANALYSE OP KLIËNTGEGEVENS (N = 96) EN TERAPEUTGEGEVENS (N = 110): LADING DER GESELEKTEERDE ITEMS OP DE EIGEN FACTOR EN ABSOLUTE LADING BOVEN .25 OP ANDERE FACTOREN — FACTORANALYSIS ON CLIENT DATA (N = 96) AND THERAPIST DATA (N = 110): LOADING OF SELECTED ITEMS ON OWN FACTOR AND ABSOLUTE LOADING ABOVE .25 ON OTHER FACTORS

De faktoranalyse op cliënt-gegevens leverde 5 betekenisvolle factoren op, de faktoranalyse op therapeut-gegevens slechts 4. Naast het verschil in aantal, bleek ook de inhoud der factoren niet gelijk te zijn. Geformuleerd in termen van de 7 vragenlijstkomponenten, komt het hierop neer dat deze componenten zich faktoranalytisch verschillend groeperen in cliënt- en therapeutgegevens. In de hoofding van Tabel 3 wordt de faktoriële groepering der vragenlijstkomponenten weergegeven. In de faktoranalyse op cliëntgegevens vormen de o- en d-komponenten afzonderlijke factoren. De n- en i-komponent maken samen 1 faktor uit. Verder is de p-komponent faktorieel zowel met de e- als met de t-komponent geassocieerd. In de faktoranalyse op therapeutgegevens vormen de p- en n-komponent 2 aan elkaar tegengestelde polen van eenzelfde faktor. Hetzelfde geldt voor de d- en t-komponent. Tenslotte hangt de i-komponent faktorieel samen zowel met de e- als met de o-komponent, dit telkens op een bipolaire manier. De faktoranalyse op het therapeutenmateriaal levert steeds bipolaire factoren op; in de faktoranalyse op cliënt-gegevens is dit nooit het geval.

Hieruit blijkt dat de helpende relatie anders gestructureerd wordt in de beleving van cliënten en therapeuten. Transparantie en direktiviteit worden door de therapeuten beleefd als twee polen van één dimensie; in de faktoranalyse werd deze faktor benoemd als 'professioneel-afstandelijke houding'. Bij de cliënten daarentegen wordt transparantie als volledig onafhankelijk beleefd van direktiviteit, maar wel in samenhang met positieve gezindheid. Verder valt op dat inkongruentie één faktor vormt met negatieve gezindheid in de beleving van de cliënten, terwijl inkongruentie door de therapeuten vooral ervaren wordt in negatieve samenhang met empathie en onvoorwaardelijkheid. Tenslotte komen positieve en negatieve gezindheid zeer geprononceerd als één bipolaire faktor naar voor in het therapeutenmateriaal, terwijl positieve gezindheid in de beleving van de cliënten met empathie en transparantie geassocieerd is.

Na de beschrijving van de verschillen in faktorstructuur tussen cliënt- en therapeutgegevens, willen we nu nader ingaan op de ladingen der geselecteerde items op de factoren uit beide analyses. In Tabel 3 wordt voor elk item de lading aangegeven op de eigen, verwante faktor en – om redenen van overzichtelijkheid – slechts de absolute ladingen boven 0,25 op andere factoren. Uit deze gegevens blijkt het volgende:

- De items uit de n-, o- en t-schalen hebben zowel in de faktoranalyse op cliëntgegevens als in de faktoranalyse op therapeutgegevens een meestal uitgesproken hogere lading op hun eigen faktor dan op andere factoren.
- Hetzelfde geldt voor de items uit de e- en d-schaal, met uitzondering van 4 items: item 31(e) in de faktoranalyse op cliëntgegevens en items 7(e), 36(d) en 42(d) in de faktoranalyse op therapeutgegevens.
- De items uit de p- en de i-schaal zijn faktorieel slechts voldoende zuiver in één van de faktoranalyses: de p-items in de faktoranalyse op therapeutgegevens en de i-items in de faktoranalyse op cliëntgegevens (met uitzondering van item 11). In de overblijvende faktor-

analyse hebben zij even hoge ladingen op 2 en soms op 3 factoren. Ondanks het feit dat wij de subschalen niet langs faktoranalytische weg konden opbouwen, blijken hun items toch in hoge mate faktorzuiver te zijn. Weliswaar dient hierbij uitzondering gemaakt voor enkele items en voor de items uit de P- en I-schaal, maar dit geldt nooit voor beide faktoranalyses tegelijk.

#### HALVERINGSBETROUWBAARHEID

Als basis voor de verdere psychometrische bewerkingen werd voor elke pp. de uitslag berekend per subschaal en per halve subschaal. Hiervoor gebruiken we een scoreblad (bijlage 4). Voor elk item wordt het aantal plus- en mintekens omgezet in een cijfer, variërend van 1 tot 6. Daarna worden de itemscores gesommeerd per subschaal, of – indien nodig – per halve subschaal. In 3 subschalen echter – de E-, I- en T-schaal – steken telkens 2 items met tegengestelde betekenis. Vooraleer te sommeren moeten de ruwe scores van deze items eerst omgekeerd worden (E-schaal: nrs. 7 en 31; I-schaal: nrs. 11 en 41; T-schaal: nrs. 9 en 33). Op het scoreblad zijn hiervoor 2 hokjes voorzien. In het linkerhokje wordt de ruwe score ingevuld, in het rechterhokje de omgekeerde score (7- ruwe score). De subschaaluitslag kan schommelen tussen 8 en 48 (of tussen 4 en 24 in de N- en de O-schaal).

Zoals verder zal blijken, kan het bij de interpretatie van de vragenlijstuitslagen zinvol zijn bepaalde subschalen samen te voegen. Wij stellen 2 combinaties voor:

- Positieve en Negatieve Gezindheid (PN). Items nr. 2, 4(A), 14(A), 16, 26(A), 34(A), 38, 46. Het gaat om een combinatie van 4 positief en 4 negatief geformuleerde items van de dimensie 'Gezindheid', ook wel 'non-possessive warmth' genoemd. De ruwe scores van de negatieve items dienen omgekeerd te worden (zie scoreblad).
- De som van de E-, P-, I- en N-subschaaluitslagen (EPIN). Dit is een meer globale maat van de kwaliteit van de relatie. Alvorens te sommeren dienen de subschaaluitslagen van de negatieve N- en I-schalen omgekeerd te worden (Zie scoreblad: N-schaal, 28- subschaaluitslag; I-schaal, 56- subschaaluitslag). De EPIN-uitslag kan schommelen tussen 28 et 168.

De halveringsbetrouwbaarheid en de korrelaties tussen de subschalen werden zowel voor beide therapeutische richtingen samen berekend als per richting afzonderlijk. Om de lezer echter niet te overladen met onnodig cijfermateriaal, geven wij in Tabel 4 en 5 slechts de resultaten weer per afzonderlijke richting indien er een in het oog springend verschil te merken valt. In verband met de halveringsbetrouwbaarheid kunnen wij uit Tabel 4 het volgende afleiden.

Met uitzondering van de O-schaal, liggen de betrouwbaarheidscoëfficiënten op basis van het materiaal van beide richtingen samen zeer hoog bij de therapeuten (van 0,87 tot 0,95) en voldoende hoog bij de cliënten (van 0,81 tot 0,88). De betrouwbaarheid wordt dus niet

geschaad door de kortheid van de subschalen. Wel zien we dat de betrouwbaarheid steeds hoger is bij therapeuten dan bij cliënten, behalve in de I-schaal. Volgende factoren kunnen hierin meespelen: wellicht zijn de therapeuten gewoon reeds door hun opleiding beter in staat de vragenlijst op een betrouwbare manier in te vullen. Daarnaast is het voor de therapeuten waarschijnlijk gemakkelijker zichzelf te beoordelen dan voor de cliënten de houding van hun therapeut te beoordelen.

| vantage point | orientation  | N   | subscale |     |     |     |     |     |     |     |
|---------------|--------------|-----|----------|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|
|               |              |     | E        | P   | I   | N   | U   | T   | D   | PN  |
| clients       | cl. centered | 53  | .85      |     |     |     |     | .88 | .74 | .91 |
|               | analytic     | 43  | .74      |     |     |     |     | .79 | .75 | .82 |
|               | total        | 96  | .81      | .88 | .87 | .82 | .67 | .85 | .85 | .88 |
| therapists    | cl. centered | 58  | .95      |     |     |     | .67 |     | .89 |     |
|               | analytic     | 52  | .84      |     |     |     | .81 |     | .80 |     |
|               | total        | 110 | .90      | .93 | .87 | .88 | .74 | .92 | .92 | .95 |

TAB. 4. HALVERINGSBETROUWBAARHEID (SPEARMAN-BROWN) DER SUBSCHALEN, BIJ KLIËNTEN EN TERAPEUTEN UIT CLIENT-CENTERED EN ANALYTISCH-GEORIËNTEERDE RICHTING — SPLITHALF RELIABILITY (SPEARMAN-BROWN) OF SUBSCALES IN CLIENT AND THERAPIST DATA FROM CLIENT-CENTERED AND ANALYTIC ORIENTATION

Tenslotte bestaat het feitenmateriaal van de therapeuten tendele uit afhankelijke metingen: haast alle therapeuten vulden meerdere vragenlijsten in.

Wanneer wij beide therapeutische richtingen met elkaar vergelijken, valt op dat er 6 duidelijke verschillen zijn waarbij 5 in het voordeel van de client-centered relaties. De E-schaal wordt zowel door client-centered cliënten als therapeuten betrouwbaarder ingevuld. Verder is de betrouwbaarheid van de T- en de N-schaal hoger bij client-centered cliënten en is de betrouwbaarheid van de D-schaal hoger bij client-centered therapeuten. Wellicht houdt dit verband met het feit dat de Relatievragenlijst vanuit client-centered optiek is opgesteld en zich derhalve minder leent tot een beschrijving van de manier waarop analytisch-georiënteerde relaties ervaren worden. De betrouwbaarheid van de O-schaal daarentegen is hoger bij analytisch-georiënteerde dan bij client-centered therapeuten; misschien valt het concept 'onvoorwaardelijkheid' — zoals het in onze vragenlijst geoperationaliseerd wordt — nauw samen met de houding van 'neutrale welwillendheid' bij de analytisch-georiënteerde therapeut.

Verder dient nog vermeld dat bij cliënten en therapeuten de betrouwbaarheidscoëfficiënten van de D-schaal hoger liggen in het materiaal van beide richtingen samen dan in het materiaal van beide richtingen afzonderlijk. Zoals verder nog zal aangetoond worden, is er een zeer uitgesproken verschil in de beleving van direktiviteit tussen beide richtingen. Dit verhoogt sterk de spreiding van de uitslagen van beide richtingen samen, hetgeen de betrouwbaarheidscoëfficiënten opdrijft.

Eerst behandelen we de korrelaties tussen de EPIN-schalen. Uit Tabel 5 blijkt dat deze 4 subschalen vrij hoog met elkaar interkorreleren en dat er geen zeer uitgesproken of systematisch terugkerende verschillen te vinden zijn tussen de 4 subgroepen. Het gaat hier dus om variabelen die zowel in client-centered als in analytisch-georiënteerde relaties door cliënten en therapeuten als relatief afhankelijk van elkaar ervaren worden. Vanuit deze bevinding lijkt het ons nuttig een totaaluitslag te berekenen voor de EPIN-schalen samen, dit als index van het algemeen niveau van de therapeutische relatie.

Wanneer we de gegevens meer in detail bekijken, treft ons nog het volgende. De korrelatie tussen de E- en de I-schaal bij therapeuten, is duidelijk hoger in client-centered ( $-0,81$ ) dan in analytisch-georiënteerde richting ( $-0,58$ ). Dit wijst erop dat client-centered therapeuten empathie en kongruentie in uiterst nauwe samenhang beleven, dat zij – meer dan analytisch-georiënteerde therapeuten – vanuit een innerlijke betrokkenheid ingaan op de ervaringswereld van de cliënt. Opvallend is de hoge korrelatie tussen de P- en de N-schaal bij therapeuten. Zoals hoger vermeld, hadden de items uit deze schalen zeer hoge ladingen op eenzelfde faktor. Bij de cliënten is de korrelatie tussen deze schalen lager, maar – althans in de client-centered richting – toch nog tamelijk hoog ( $-0,66$ ). Daarom menen wij dat het zinvol is voor de dimensie 'Gezindheid' een subschaal samen te stellen met bipolaire itemstructuur: de PN-schaal.

Vanuit de hoge interkorrelaties tussen de EPIN-schalen kunnen we ons afvragen of de afzonderlijke subschalen nog specifieke informatie aanbrengen. Wij menen van wel. Eerst en vooral liggen de betrouwbaarheidscoëfficiënten van de subschalen steeds in minstens één van beide subgroepen (cliënten of therapeuten) duidelijk hoger dan hun korrelatiecoëfficiënten met de resterende subschalen. Daarnaast stelden we in verder onderzoek (Lietaer 1974b.) vast dat deze subschalen differentieel gevoelig zijn voor variabelen als de richting van therapie (client-centered, analytisch-georiënteerd) en het standpunt van beleving (cliënt, therapeut).

Terwijl de korrelaties tussen de EPIN-schalen ongeveer dezelfde zijn bij cliënten en therapeuten uit beide richtingen, is dit niet het geval voor de korrelaties van de O-, T- en D-schaal met de resterende schalen. Vooral bij de therapeuten vinden we grote verschillen in functie van de richting. Deze bevinding – samen met het feit dat vele korrelaties eerder laag zijn – brengt er ons toe de O-, T- en D-schaal te beschouwen als duidelijk onafhankelijke dimensies van de helpende relaties, waarvan het ervaren verband met andere dimensies sterk richting-gebonden is.

De korrelaties tussen de O-schaal en de EPIN-schalen vertonen bij de cliënten systematisch terugkerende verschillen in functie van de richting: in analytisch-georiënteerde relaties liggen deze korrelaties steeds rond het 0-punt, terwijl ze in client-centered relaties schommelen rond een gemiddelde van ongeveer 0,40. Dit laat vermoeden dat

| scale | vantage point | orientation  | N   | subscale |      |      |      |      |      |
|-------|---------------|--------------|-----|----------|------|------|------|------|------|
|       |               |              |     | P        | I    | N    | U    | T    | D    |
| E     | clients       | cl. centered | 53  | .62      |      |      | .36  |      |      |
|       |               | analytic     | 43  | .43      |      |      | .05  |      |      |
|       |               | total        | 96  | .55      | -.51 | -.52 | .25  | .31  | -.23 |
|       | therapists    | cl. centered | 58  |          | -.81 |      |      | .56  | -.37 |
|       |               | analytic     | 52  |          | -.58 |      |      | -.05 | .34  |
|       |               | total        | 110 | .42      | -.71 | -.39 | .49  | .24  | -.11 |
| P     | clients       | cl. centered | 53  |          |      | -.66 | .27  |      |      |
|       |               | analytic     | 43  |          |      | -.33 | -.13 |      |      |
|       |               | total        | 96  |          | -.44 | -.52 | .11  | .65  | -.09 |
|       | therapists    | cl. centered | 58  |          |      |      | .47  | .53  | -.37 |
|       |               | analytic     | 52  |          |      |      | .28  | .31  | -.08 |
|       |               | total        | 110 |          | -.51 | -.88 | .36  | .48  | -.36 |
| I     | clients       | cl. centered | 53  |          |      |      | -.54 |      | .43  |
|       |               | analytic     | 43  |          |      |      | -.11 |      | .13  |
|       |               | total        | 96  |          |      | .68  | -.34 | -.32 | .31  |
|       | therapists    | cl. centered | 58  |          |      |      |      | -.76 | .41  |
|       |               | analytic     | 52  |          |      |      |      | .04  | .20  |
|       |               | total        | 110 |          |      | .55  | -.61 | -.36 | .31  |
| N     | clients       | cl. centered | 53  |          |      |      | -.49 |      |      |
|       |               | analytic     | 43  |          |      |      | -.16 |      |      |
|       |               | total        | 96  |          |      |      | -.36 | -.47 | .38  |
|       | therapists    | cl. centered | 58  |          |      |      | -.56 | -.64 | .55  |
|       |               | analytic     | 52  |          |      |      | -.29 | -.35 | .15  |
|       |               | total        | 110 |          |      |      | -.40 | -.52 | .42  |
| EPIN  | clients       | cl. centered | 53  |          |      |      | .49  |      |      |
|       |               | analytic     | 43  |          |      |      | .05  |      |      |
|       |               | total        | 96  |          |      |      | .32  | .53  | -.30 |
|       | therapists    | cl. centered | 58  |          |      |      |      | .73  | -.48 |
|       |               | analytic     | 52  |          |      |      |      | .18  | -.03 |
|       |               | total        | 110 |          |      |      | .56  | .48  | -.35 |
| U     | clients       | total        | 96  |          |      |      |      | .02  | -.23 |
|       | therapists    | cl. centered | 58  |          |      |      |      | .48  | -.60 |
|       |               | analytic     | 52  |          |      |      |      | -.28 | -.01 |
|       |               | total        | 110 |          |      |      |      | .10  | -.29 |
| T     | clients       | total        | 96  |          |      |      |      |      | -.04 |
|       | therapists    | cl. centered | 58  |          |      |      |      |      | -.50 |
|       |               | analytic     | 52  |          |      |      |      |      | -.03 |
|       |               | total        | 110 |          |      |      |      |      | -.57 |

TAB. 5. PEARSON KORRELATIES TUSSEN DE SUBSCHALEN, BIJ KLIENTEN EN TERAPEUTEN UIT CLIENT-CENTERED EN ANALYTISCH-GEORIËNTEERDE RICHTING — PEARSON CORRELATIONS BETWEEN THE SUBSCALES, IN CLIENT AND THERAPIST DATA FROM CLIENT-CENTERED AND ANALYTIC ORIENTATION

kliënten uit analytische richting de onvoorwaardelijkheid van hun therapeut eerder ervaren als een technisch-professioneel houdingsaspect, dat bijgevolg niets te maken heeft met diens werkelijke gezindheid, met diens inlevingsvermogen of innerlijke kwetsbaarheid. Deze interpretatie formuleren wij echter onder voorbehoud, aangezien analytisch-georiënteerde therapeuten zelf wel een grotere samenhang beleven tussen onvoorwaardelijkheid en de bovenvermelde relatiecomponenten. Toch vinden wij ook in het therapeutenmateriaal enkele gegevens die in dezelfde richting wijzen: de korrelatie tussen de O-schaal enerzijds en de P- en N-schaal anderzijds ligt duidelijk lager bij analytisch-georiënteerde therapeuten. Daarnaast valt ook op dat onvoorwaardelijkheid bij analytisch-georiënteerde therapeuten negatief korreleert met transparantie ( $-0,28$ ), terwijl uitgesproken positief ( $0,48$ ) bij client-centered therapeuten. Een houding van onvoorwaardelijkheid blijkt voor analytisch-georiënteerde therapeuten dus eerder te impliceren dat zij hun eigen gevoelens niet laten zien, terwijl het bij client-centered therapeuten net andersom is.

De T- en de D-schaal vertonen bij de cliënten geen systematisch verschil in korrelaties in functie van de richting. Terwijl de D-schaal als een zeer onafhankelijke schaal uit de analyse naar voor komt, valt voor de T-schaal de hoge korrelatie op met de P- en de N-schaal. In de beleving van de cliënten hangt de bereidheid van de therapeut om zich te laten kennen dus nauw samen met diens affectieve gezindheid tegenover zijn cliënt. Bij de therapeuten vinden we wel grote en systematisch terugkerende verschillen in functie van de therapeutische richting. Als algemene trend stellen we vast dat transparantie en direktiviteit in de beleving van client-centered therapeuten duidelijk samenhangen met de resterende relatiecomponenten, terwijl zij in de beleving van analytisch-georiënteerde therapeuten als onafhankelijke dimensies naar voor komen. Door client-centered therapeuten wordt transparantie positief en direktiviteit negatief geëvalueerd. De betekenis die zij aan deze houdingsaspecten hechten ligt dus in de lijn van de theorie die zij aankleven: in client-centered therapie immers wordt sterk de nadruk gelegd op de echtheid van de therapeut en op het eerbiedigen van het eigen ritme van de cliënt. Mutatis mutandis kunnen wij hetzelfde zeggen voor analytisch-georiënteerde therapeuten. Vanuit theoretisch standpunt wordt bij hen transparantie als niet relevant beschouwd in de manier van zijn van de therapeut en wordt direktiviteit – althans in de zin van het leiden van de therapie volgens een vooraf geplande strategie – eerder positief geëvalueerd. Dit theoretisch verschil tussen beide richtingen komt bijvoorbeeld sprekend tot uiting in de korrelatie tussen de D- en de E-schaal:  $-0,37$  bij client-centered en  $0,34$  bij analytisch-georiënteerde therapeuten.

#### GEMIDDELDEN EN SPREIDING DER SUBSCHAALUITSLAGEN

De gegevens lijken ons te selektief verzameld en het aantal observaties te klein om precieze normen op te stellen. Toch menen wij dat een

overzicht van de gemiddelden en standaarddeviaties nuttig kan zijn als algemeen referentiepunt bij het beoordelen van individuele uitslagen. In Tabel 6 worden deze parameters per subschaal weergegeven voor cliënten en therapeuten. Wij maken geen onderscheid tussen de therapeutische oriëntaties, omdat de verschillen – in het kader van een beschrijving van de Relatievragenlijst – meestal niet groot genoeg zijn.

|           | vantage point | subscales |       |       |      |       |       |       |       |        |
|-----------|---------------|-----------|-------|-------|------|-------|-------|-------|-------|--------|
|           |               | E         | P     | I     | N    | U     | T     | D     | PN    | EPIN   |
| $\bar{x}$ | clients       | 36,74     | 35,15 | 16,85 | 8,13 | 17,50 | 25,27 | 23,27 | 36,55 | 130,90 |
|           | therapists    | 34,06     | 35,36 | 19,84 | 9,37 | 17,05 | 26,84 | 24,97 | 35,52 | 124,21 |
| SD        | clients       | 5,96      | 5,33  | 5,59  | 3,34 | 3,76  | 7,84  | 8,29  | 5,24  | 16,34  |
|           | therapists    | 6,21      | 7,33  | 6,32  | 4,08 | 3,38  | 7,58  | 8,01  | 7,66  | 19,79  |

TAB. 6. GEMIDDELDE EN STANDAARDDEVIATIE PER SUBSCHAAL, BIJ KLIËNTEN (N = 96) EN TERAPEUTEN (N = 110) — AVERAGE AND SD OF EACH SUBSCALE, IN CLIENT (N = 96) AND THERAPIST DATA (N = 110)

In een bijdrage waarin de vergelijking van beide therapeutische richtingen centraal staat, gaan wij daar wel in detail op in (Lietaer 1974b.). Hier kan het volstaan enkele verschillen op te geven die zo groot zijn dat de curve der uitslagen er bimodaal door wordt :

- D-schaal, Kl.-Cc. :  $\bar{x}$  = 18,49; SD = 6,46. Kl.-An. :  $\bar{x}$  = 29,16; SD = 6,29.  
Ter.-Cc. :  $\bar{x}$  = 19,96; SD = 6,88. Ter.-An. :  $\bar{x}$  = 30,56; SD = 4,89.
- T-schaal, Ter.-Cc. :  $\bar{x}$  = 31,03; SD = 5,83. Ter.-An. :  $\bar{x}$  = 22,17; SD = 6,52.

De gemiddelde D-uitslag ligt bij cliënten en therapeuten uit client-centered richting dus ongeveer 10 punten lager dan bij cliënten en therapeuten uit analytisch-georiënteerde richting, terwijl de gemiddelde T-uitslag bij client-centered therapeuten ongeveer 9 punten hoger ligt dan bij analytisch-georiënteerde therapeuten. Het is bij deze subschalen dan ook aangewezen afzonderlijke normen te hanteren voor beide therapeutische oriëntaties. De verdeling der subschaaluitslagen vertoont een klokvormig verloop, zij het dan soms met een lichte scheefheid. De N-schaal levert zowel in het cliënten- als therapeutenmateriaal de grootste scheefheidscoëfficiënt op : 0,83 bij cliënten en 1,16 bij therapeuten.

Opvallend is dat de standaarddeviatie van de EPIN-schalen steeds hoger ligt bij therapeuten dan bij cliënten, terwijl het in de O-, T- en D-schaal andersom is. Misschien vullen de therapeuten de EPIN-schalen eerder in vanuit hun concreet-ervaren hier-en-nu relatie met hun cliënt, terwijl ze zich bij het invullen van de O-, T- en D-schalen iets meer laten leiden door de normatieve 'voorschriften' van hun therapeutische oriëntatie.

Uit een waaier van 123 items distilleerden we voornamelijk via cluster-analyse 7 subschalen waarmee enkele belangrijke aspecten van de helpende relatie kunnen gemeten worden. Wij baseerden ons hierbij op feitenmateriaal uit 2 therapeutische richtingen, hetgeen de bruikbaarheid van de Relatievragenlijst voor meerdere types van helpende relatie verhoogt. Hoewel kort, zijn de subschalen – met uitzondering van de o-schaal – zeer betrouwbaar. Vanuit de resultaten der cluster-analyse en faktoranalyse lijkt de interne validiteit van de subschalen ons gegarandeerd. Verder bestrijken de subschalen – ofschoon interdependent – specifieke aspecten van de therapeutische relatie.

De vragenlijst bestaat uit een Therapeut-vorm en een Kliënt-vorm. De therapeut beoordeelt zichzelf, de cliënt geeft zijn beleving weer van de grondhoudingen van de therapeut. De Kliënt-vorm kan tevens ingevuld worden door een observator. Meestal wordt de Relatievragenlijst gebruikt in het kader van onderzoek. Zo gingen Barrett-Lennard (1962) en Rogers (1967) de evolutie van de relatie na doorheen therapie, alsook het verband tussen het niveau van de ervaren grondhoudingen en bepaalde proces- en outcome-variabelen. Uit deze onderzoeken bleek o.m. dat de relatie zich rond het 8ste à 10de interview stabiliseert. Vanuit deze bevinding lijkt het aangewezen de Relatievragenlijst vanaf het 10de interview slechts om de 10 interviews af te nemen. De Relatievragenlijst kan ook gebruikt worden in opleidingssituaties. De subschaaluitslagen geven aan de therapeut een gecontroleerd overzicht van het niveau van enkele cruciale aspecten van zijn houding tegenover een bepaalde cliënt. Tenslotte kan het invullen van de Relatievragenlijst door cliënt en therapeut nuttig zijn als aanloop om samen bepaalde moeilijkheden in de relatie te exploreren. In een aan gang zijnd onderzoek stellen we vast dat het samen bespreken van de subschaaluitslagen, zowel door therapeuten als cliënten als gunstig ervaren wordt voor het proces van de therapie. Tevens levert deze werkwijze interessante informatie op nopens de inhoudelijke betekenis van het cijfermateriaal.

## BIJLAGE I

### *Relatievragenlijst : richtlijnen*

Kode cliënt :  
Kode therapeut :  
Na Int. Nr. :

Hieronder vindt U een aantal uitspraken die weergeven hoe een persoon zich zoal kan voelen of gedragen in relatie met een ander persoon.

Wij vragen U elke uitspraak te beoordelen met betrekking tot uw *huidige* relatie (laatste gesprek) met uw TERAPEUT (KLIËNT).

Wij verwachten dat U zo oprecht mogelijk antwoordt: dit is voor de wetenschappelijke waarde van ons onderzoek van het allergrootste belang.

Gelieve van elke uitspraak aan te duiden in welke mate zij op de relatie – zoals U deze in het laatste gesprek beleefd hebt – toepasselijk of niet toepasselijk is. *Sla geen enkele uitspraak over.* Plaats een aantal plus- of mintekens, naargelang de volgende antwoorden :

☐+☐+☐+

Ja, ik voel dat het *zeer* toepasselijk is.

☐+☐+☐

Ja, ik voel dat het *toepasselijk* is.

☐+☐☐☐

Ja, ik voel dat het *eerder* toepasselijk dan niet toepasselijk is.

☐-☐☐☐

Neen, ik voel dat het *eerder niet* toepasselijk dan toepasselijk is.

☐-☐-☐

Neen, ik voel dat het *niet* toepasselijk is.

☐-☐-☐-

Neen, ik voel dat het *helemaal niet* toepasselijk is.

## BIJLAGE 2

### *Relatievragenlijst : Kliënt-vorm*

Werk niet te langzaam.

Antwoord spontaan.

Beoordeel *elke* uitspraak.

1. Hij voelt gewoonlijk aan wat er in mij omgaat.
2. Het lijkt me alsof ik hem op de zenuwen werk en een last voor hem ben.
3. Hij is bereid mij zijn werkelijke reactie mee te delen op al wat ik zeg of doe.
4. Hij ziet me graag komen.
5. Hij voelt zich onwennig wanneer ik hem iets over zichzelf vraag.
6. Af en toe doet hij me over dingen spreken, waarover ik op dat ogenblik liever niet zou spreken.
7. Zijn eigen houding tegenover bepaalde dingen die ik zeg of doe, belet hem mij te begrijpen.
8. Of ik mij goed gezind voel of in de war ben, brengt niet mee dat hij mij meer of minder apprecieert.
9. Hij wenst me zo weinig mogelijk te zeggen over zijn eigen gedachten en gevoelens.
10. Hij is iemand waarop ik kan betrouwen.
11. Ik voel dat hij werkelijk zichzelf is met mij.
12. Hij heeft graag dat ik doe wat naar zijn oordeel het best is voor mij.
13. Hij voelt zeer goed aan wat mijn ervaringen voor mij betekenen.
14. Hij vindt mij eerder vervelend en weinig interessant.
15. Hij geeft me de tijd en de gelegenheid om hem beter te leren kennen, indien en wanneer ik dit wil.
16. Hij voelt een diepe genegenheid voor mij.
17. Wat hij mij zegt, geeft dikwijls een verkeerd beeld van wat hij op dat ogenblik allemaal denkt of voelt.
18. Sommige aspecten van mijn leven wil hij me anders doen zien dan ik ze zelf ervaar.
19. Ook wanneer ik iets moeilijk onder woorden kan brengen, begrijpt hij wat ik bedoel.
20. Zijn gevoelens tegenover mij hangen niet af van mijn gevoelens tegenover hem.
21. Hij toont zich in onze relatie zoals hij is.

22. Ik voel dat hij vertrouwen heeft in mijn mogelijkheden.
23. Ik heb de indruk dat hij gevoelens heeft die onze relatie bemoeilijken en waarover hij me niets zegt.
24. Hij tracht me soms dingen onder ogen te doen zien, die ik van mezelf niet gemakkelijk kan aanvaarden.
25. Hij weet bijna altijd precies wat ik bedoel.
26. Hij wil weten hoe het komt dat ik mij op een bepaalde manier gedraag, maar hij is niet werkelijk geïnteresseerd in mij als persoon.
27. Hij geeft uiting aan zijn echte indrukken en gevoelens tegenover mij.
28. Hij heeft graag contact met mij.
29. Hij wordt ongemakkelijk wanneer ik bepaalde dingen vraag of over bepaalde dingen spreek.
30. Hij wil graag méér weten uit mijn persoonlijk leven dan ik er zelf wens over te zeggen.
31. Hij begrijpt wel mijn woorden, maar niet de gevoelens die er achter steken.
32. De mate waarin hij me graag heeft of niet graag heeft, verandert niet door wat ik hem ook over mezelf vertel.
33. Hij neemt een professionele houding aan, die het mij moeilijk maakt te weten hoe hij is als persoon.
34. Hij zet zich voor mij in.
35. Zijn eigen moeilijkheden beletten hem dikwijls echt met mij bezig te zijn.
36. Soms zou hij wel graag een beslissing nemen in mijn plaats.
37. Over het algemeen begrijpt hij de gehele betekenis van wat ik wil zeggen.
38. Ik heb het gevoel dat hij me afkeurt.
39. Hij is altijd bereid mij zijn eigen gedachten en gevoelens mee te delen, maar hij dringt ze nooit op.
40. Hij geeft werkelijk om mij.
41. Hij is ontspannen en op zijn gemak in onze relatie.
42. Hij zou graag hebben dat ik een bepaald type van persoon ben.
43. Wanneer ik gekwetst of overstuur ben, kan hij zich zeer goed in mijn gevoelens inleven zonder zelf in de war te geraken.
44. Ik geloof niet dat zijn gevoelens tegenover mij werkelijk veranderen, wat ik ook zeg of doe.
45. Hij is bereid mij alles te vertellen wat in hem opkomt, met inbegrip van om het even welk gevoel over zichzelf of over mij.
46. Ik voel dat hij me werkelijk waardeert.
47. Soms is hij helemaal niet op zijn gemak, maar wij doen dan verder zonder daar uiterlijk iets van te laten blijken.
48. Hij legt me uit wat mijn gedragingen en gevoelens betekenen.

### BIJLAGE 3

#### *Relatievragenlijst : Therapeut-vorm*

Werk niet te langzaam.

Antwoord spontaan.

Beoordeel elke uitspraak.

1. Ik voel gewoonlijk aan wat er in haar omgaat.
2. Op een of andere manier werkt zij me op de zenuwen.
3. Ik ben bereid haar mijn werkelijke reactie mee te delen op al wat zij zegt of doet.
4. Ik zie haar graag komen.

5. Ik voel me onwennig wanneer zij me iets over mezelf vraagt.
6. Af en toe doe ik haar over dingen spreken, waarover zij op dat ogenblik liever niet zou spreken.
7. Wat zij zegt of doet, wekt bij mij soms gevoelens op die me beletten haar te begrijpen.
8. Of zij zich goed gezind voelt of in de war is, brengt niet mee dat ik haar meer of minder apprecieer.
9. Ik wens haar zo weinig mogelijk te zeggen over mijn eigen gedachten en gevoelens.
10. Zij kan op mij betrouwen.
11. Ik voel dat ik werkelijk mezelf ben met haar.
12. Ik heb graag dat zij doet wat naar mijn oordeel het best voor haar is.
13. Ik voel zeer goed aan wat haar ervaringen voor haar betekenen.
14. Ik vind haar eerder vervelend en weinig interessant.
15. Ik geef haar de tijd en de gelegenheid om mij beter te leren kennen, indien en wanneer zij dit wil.
16. Ik voel een diepe genegenheid voor haar.
17. Wat ik zeg, moet haar wel dikwijls een verkeerd beeld geven van wat ik op dat ogenblik allemaal denk en voel.
18. Sommige aspecten van haar leven wil ik haar anders doen zien dan zij ze zelf ervaart.
19. Zelfs wanneer zij iets moeilijk onder woorden kan brengen, kan ik weergeven wat zij bedoelt.
20. Mijn gevoelens tegenover haar hangen niet af van haar gevoelens tegenover mij.
21. Ik kan me in onze relatie werkelijk tonen zoals ik ben.
22. Ik voel dat ik vertrouwen heb in haar mogelijkheden.
23. Ik voel dat er dingen zijn die onze relatie bemoeilijken en waarover we niet spreken.
24. Ik tracht haar soms dingen onder ogen te doen zien, die zij van zichzelf niet gemakkelijk kan aanvaarden.
25. Ik weet bijna altijd precies wat zij bedoelt.
26. Ik wil weten hoe het komt dat zij zich op een bepaalde manier gedraagt, maar ik ben niet werkelijk geïnteresseerd in haar als persoon.
27. Ik kan vrijuit uiting geven aan mijn echte indrukken en gevoelens tegenover haar.
28. Ik heb graag contact met haar.
29. Ik word ongemakkelijk wanneer zij bepaalde dingen vraagt of over bepaalde dingen wil spreken.
30. Ik wil graag méér weten uit haar persoonlijk leven dan zij er zelf wenst over te vertellen.
31. Ik begrijp wel haar woorden, maar niet de gevoelens die er achter steken.
32. De mate waarin ik haar graag heb of niet graag heb, verandert niet door wat zij me ook over zichzelf vertelt.
33. Ik neem een professionele houding aan, die het haar moeilijk maakt te weten hoe ik ben als persoon.
34. Ik zet mij voor haar in.
35. Mijn eigen moeilijkheden beletten me dikwijls echt met haar bezig te zijn.
36. Soms zou ik wel graag een beslissing nemen in haar plaats.
37. Gewoonlijk begrijp ik de gehele betekenis van wat zij wil zeggen.
38. Ik voel dat ik haar afkeur.
39. Ik ben altijd bereid haar mijn eigen gedachten en gevoelens mee te delen, maar ik dring ze nooit op.
40. Ik geef werkelijk om haar.
41. Ik voel me op mijn gemak bij haar.
42. Ik zou graag hebben dat zij een bepaald type van persoon is.

Kode Klënt :  
 Kode Therapeut :  
 Vorm :  
 Datum :  
 Na Int. nr :

| EMP.     |       | NEG. G.         |       | ONVOORW.          |       | TRANSP. |       | POS. G. |       | INKONG.         |       | DIR. |       | POS. + NEG. G. |       |
|----------|-------|-----------------|-------|-------------------|-------|---------|-------|---------|-------|-----------------|-------|------|-------|----------------|-------|
| Nr       | Score | Nr              | Score | Nr                | Score | Nr      | Score | Nr      | Score | Nr              | Score | Nr   | Score | Nr             | Score |
| 1        |       | 2               |       |                   |       | 3       |       | 4       |       | 5               |       | 6    |       | 2              |       |
| 7        |       |                 |       | 8                 |       | 9       |       | 10      |       | 11              |       | 12   |       | 4              |       |
| 13       |       | 14              |       |                   |       | 15      |       | 16      |       | 17              |       | 18   |       | 14             |       |
| 19       |       |                 |       | 20                |       | 21      |       | 22      |       | 23              |       | 24   |       | 16             |       |
| 25       |       | 26              |       |                   |       | 27      |       | 28      |       | 29              |       | 30   |       | 26             |       |
| 31       |       |                 |       | 32                |       | 33      |       | 34      |       | 35              |       | 36   |       | 34             |       |
| 37       |       | 38              |       |                   |       | 39      |       | 40      |       | 41              |       | 42   |       | 38             |       |
| 43       |       |                 |       | 44                |       | 45      |       | 46      |       | 47              |       | 48   |       | 46             |       |
| $\Sigma$ |       |                 |       |                   |       |         |       |         |       |                 |       |      |       |                |       |
|          |       | $28 - \Sigma =$ |       |                   |       |         |       |         |       | $56 - \Sigma =$ |       |      |       |                |       |
|          |       |                 |       | $\Sigma_{EPIN} =$ |       |         |       |         |       |                 |       |      |       |                |       |

43. Wanneer zij gekwetst of overstuur is, kan ik mij zeer goed in haar gevoelens inleven zonder zelf in de war te geraten.
44. Ik geloof niet dat mijn gevoelens tegenover haar werkelijk veranderen, wat zij ook zegt of doet.
45. Ik kan haar rustig vertellen wat in mij opkomt, met inbegrip van om het even welk gevoel over mezelf of over haar.
46. Ik stel onze relatie op prijs.
47. Soms ben ik helemaal niet op mijn gemak met haar, maar we doen dan verder zonder daar uiterlijk iets van te laten blijken.
48. Ik leg haar uit wat haar gedragingen en gevoelens betekenen.

#### REFERENTIES

- BARRETT-LENNARD, G.T. Dimensions of therapist response as causal factors in therapeutic change. *Psychological Monographs*, 1962, 76, nr. 43.
- BARRETT-LENNARD, G.T. *Technical note on the 64-items revision of the Relationship Inventory*. Waterloo, Ont. : University of Waterloo (niet-gepubl. ms.), 1966.
- CALLEWAERT, M. *De therapeutische relatie in de beleving van cliënt en therapeut. Een factoranalytische benadering*. Niet gepubliceerde licentiaatsverhandeling, Universiteit te Leuven, 1973.
- HARMAN, H. *Modern factor analysis*. Chicago : University of Chicago Press, 1960.
- LIETAER, G. Nederlandstalige revisie van Barrett-Lennard's Relationship Inventory : een factoranalytische benadering van de student-ouderrelatie. *Nederlands Tijdschrift voor Psychologie*, 1974a, 29, 191-212.
- LIETAER, G. *The relationship as experienced by client and therapist in client-centered and psychoanalytically-oriented therapy*. Paper presented at the fifth annual meeting of the Society for Psychotherapy research, Denver (niet gepubl. ms.), 1974b.
- ROGERS, C.R. (Ed.) *The therapeutic relationship and its impact. A study of psychotherapy with schizophrenics*. Madison : University of Wisconsin Press, 1967, 625 pp.

Counseling Centrum  
Dagobertstraat 48  
3000 Leuven

Received November 1975